

گډوون لږ وا نگی باو دار و بباو انوو ... بیا نوو و ببگ ... ئردان قاربای

گډوون لږ ووتی هی جگای لکدانوو و مشتو می مرځی. چن پیدا بوو؟ ک دروستی کردو؟ چن دروست بوو؟ ئیا دروستکاری هی یان هر لږ خییوو هی؟ ئیا سررتا و کتایی هی؟ ئو پرسپارن لگځ مرځدا درکوتوون و تا ئمم نځباونځتوو. هتا زانست و فلسف زیاتریان گشایانکردب وانینی مرځ ب گډوون زیاتر گځانی بځرداهاوو. زیاتر ئو لاینځ بځر بوو ک پی وای گډوون دروستکاری نی بځک لږ خا (Randomly) درکوتوو درځی هی. ئمم مانای وا نی باو دارکان تځاو دځتیا لږ باو ځی خیان هځرتو. تا ئممځش ئوانځ دځایتی زانست و فلسف دځکځ و پځانوا ی گډوون خواو ندی هی. ب ئممځش چن د بیا نوک دځنځوو ک زځر لاوازن.

ب نمون بیا نووی گډوونی (Cosmological argument). ئوانځ وای دځینن بزوځنځری یځکځم (prime mover) هی. وات هځځکی غځبی نځبنیراو هی و هر لځسارځتاو ئمم گډوونځی دروست کردو و ناوی لږ دځنځ خدا. (ځارځست) ئممی فځرمځځ کردو و لځویش گځیشته تځ موسمانځکان. ناوی هځکاری یځکځمی گډوونی لځدځنځ (The First Cause Argument). بځورتی هځموو شته لځم گډوونځدا هځکاری هی. مادام گډوون هی ئو دځ ب هځکارک هځبت ک ئویش خودای. ئوانځی بځشووی زانستی فلسفی ځځځ لځم ئارگځمځنت دځگرن دځځځ زځر ئارگځمځنتکی یان بیا نوکی لاواز چوځک ئځگځر هځر شته هځکاری هی ب دځبت ئو لځگیک بځسځر خوداشدا نځسځپته؟ کواتځ خواو ندیش هځکاری هی. ک دځځځن ئمم تځیا خوا ناگځرتو کواتځ دځکونځ هځځی پځنابردن ب تایبته (special pleading fallacy). باو دارکان دځځځ وځرن ب ئووی باو بځم بځن بوانځ کته بځکانمان ک نووسراوځ خوا دروستکاری هځموو شته ک. ئمم شته کی پځکځنځناوی. پرسپار ئووی ئیا هځموو شته ک هځکاری هی؟ نځځر مځرج نیی هځموو شته ک هځکاری هی. لږ بواری فیزیدا شته ک هی ب ناوی میکانیکی چنځنتی (Quantum mechanics) ک لږ کځمځک تیځری فیزیا پځکځ. ئوانځ دځیانو لږ و دیاردانځ بځځځو ک تایبته ب پارټیک و ئتځمځو. بځورتی ب

چار سکرکردنی ئو کشان یی ک فیزیای کلاسیک نیتوانیو خیان لبداو چار سریان بکات. ب م شوی یی ئوی ئوان دمن ه موو شتک ه کاری هی لردا ئو ه کار د بتم م ح. (هاو کینگ) و مامی ه موو ئوان د دات و باوی بی «non-boundary state» هی یی. وات هیج خا کی د ستپ کردنی گ روون نیی. گ ردون ئ زلی و ات ئینفینیتی و بک تای. هر چ ند بگ مین و دواو ناگ میند خای س ر تا چونک ئو خا ه ر نیی.

بیانوی کی تری ب واداران (Teleological argument) ک ه ر ب ئینگلیزی ب ک م م ناوی تر ناسراو وک (the argument from design) و (intelligent design argument). ب کورتی مانای ئوی هی ز کی غ یبی هی ز ر ب زیر کی و ل هاتووی ن خشی گ ردونی د شتو. ئوان پ یان وای ز یان ل م و د ست پ د کا. زانایانی فیزیا د پرسن کام ز یان ب کام مان یی؟ ئایا د توانن پناسی ز یان بکن؟ ن خ ر. ئوان باس ت نیا ل و ند ز یان د ک ک ل سنوری ت گ یشنیان دای ب م ام ئایا ز یان ه ر ه مند یی؟ ئایا ز یان ه موو ئاشکراکراو؟ ئایا ئاشکراکردنی ز یان و ستاو یان در ژ ی هی یی؟ ئو بیانوو لردا ت و او لاوازی خی د رد خات ک ه موو شت کی گ ردوون د خات پ ه ز ک ن د بینر ت و ن ه سستی پ د کر. هیج بوون کی نیی. ل گیکي ئوان لینگ و قووچ؟ ب چی؟ چونک ئوان ه موو ئو شتانی ه ن ب نر خ د ک ن ب م ام نرخی گ ور ب و د د ن ک نیی. (ئاینستاین) بیر ک ی خواو ند لای ئاینی ئیبراهیمی وات ئاینی جوول ک و م سیحی و ئیسلام ز ر مند ا ن یی. وک د بینن ه موو سیف ت کانی خودا سیف تی خودان ک مند ا ک ه ناب تیی ب رچاوی. توو د ب ت، د ی خ ش د ب ت، سزا د دات، د بوور ت، پویستی ب و یی بیپ رستیت، نوژی ب بک ی ت، ل ی بپا یت و و زری تریش.

بیانوی کی تری ب واداران (ontological argument) ناسراو ک مانای بیانوی بوون د. لای نی وشتی مر ف د گ ر ت و ک خدا ب ی دیاری کردوو. ئوان پ یان وای خودا ل و و و م م س ر کی هی یی. ئ پیکری فیل سوفی ی نانی س پرس یاری کردوو ک ه تا ئ م م یش ئو ب وادارن ن یان توانیو و مامی بد ن و. ی ک م ئایا خوا چاک یی و خراپی ناو؟ ئ گ ر وای ب ل د سستی نایت خراپ ل ناو بیات؟ ئایا چاک یی و گ گ د دات خراپ ه ب ت؟ ک وات خراپ کار. ئایا ه ردووکیان؟ ئ گ ر وای ب ناوی خودای؟ ئی ئو خراپ یی ل کوو د؟

ژځې کيڼ لې فلې ريدا لږگه قشې کدا گفټوگم دې کرد. لېم پرسی
 ئې و خوايې جوانت کې تې نيا لايې نې چاکې هې چن شې دړوست کرد؟
 وېام کې ئېوې بوو کې خودا و شېتان يېک سړچاوېان نيې. واتې
 خوا شې دړوستنې کردوې.

ئەگەر ئۆشتى مەرف خا ديارى دىكات بىچى ئۆ و ئۆشتى لى گىگىنى
بەردى وامدايى لىكاتىكدا خدا و بىيارىكانى جىگىرن، ئايا ئۆ وى
سەددىك لىمە و بىر بى ئۆشتى باش دادىنرا ئۆمەش ھەر وايى؟ ئايا
ئەگەر موسەمانىك لى فرانسى بى ئۆ ئۆمەش كچى مام يان كچى خا مە چى
پە دىگەن؟ پەى نا ئۆن ئۆ وى بەد ئۆشتى؟ ئايا ئەگەر چەند كچ و
كۆمەكى سۆدى بچن لى دىكان خەيان ئۆتەكەن ئۆ و خەيان بەدەن بەر
ھەتاو، خەك بە خاكە ناز دوايان ناكەون و بەردبارنيان ناكەن؟ ئايا
سەد سەى تر ھەر لى دىكان ئۆ و كارى نا بەتە ئاسايى؟ كەواتە ئۆشت
پەيۈندى بە كات و شوۋنى دىيارىكراو ۋ ھەيۈ دىگەن. ئايا
كەيلايەتى مەرف و بازىرگەنى بە مەرف كە لى ئىسلامدا ئۆگەي پەدراو
لاي كەسەكى تر كە ئۆ و باۋى ئۆي نىيە ئۆشتى باش؟ ئايا دانانى دوو
ژن لى بەرامبەر يەك پىاودا چ لى شايتە و چ لى ۋەرگىرنى مىراتدا
ئۆشتى باش لاي كەسانەك باۋى ئۆيان بە ۋ نىيە؟ ئەگەر بەسە
ۋەتەكدا بەدەيت تەنيا لى بەر ئۆ وى باۋى ئۆيان بە دىنەكەت نىيە،
پىاۋىكانيان بكوژيت و ژنەكانيان بىكەيتە موۋەكى خەت ئۆ و ئەگەر لاي
خەت ئاسايى بەت چۈنكە لىگەنى گەۋرە بوويت بەمەم لاي كەسانەكى تىرىش
ھەر ئاسايى؟

-